

Oponentský posudek na disertační práci Mgr. Josefa Porsche „Obřadnost posledních desetiletí v České republice /Obřadnost moderní doby posledních desetiletí na několika příkladech se zaměřením na obřadnost socialistického období ve Žďáru nad Sázavou/“

//Praha, Etnologický ústav FF UK, Disertační práce, 162 stran, 148 fotografií /126 černobílých, 22 barevných/, 11 tabulek, 7 kreseb a 2 mapy v textu.//

Práce je pregnantně vymezena co do předmětu zkoumání /vybrané typy socialistické obřadnosti/, časového určení /40.- 80. léta 20. století/ i zvoleného teritoria /Žďár n. Sázavou/. Jen v případě, že vytypovaný terén neposkytoval možnosti výzkumu studovaného typu obřadnosti, uchýlil se autor do terénu jiného /Hostovlice - Čáslavsko/.

Autor si klade za cíl zkoumat několik základních problémů: 1. Různé typy obřadnosti socialistické společnosti, jejich vzájemné vztahy, vazby na obřadnost předchozích historických období s cílem zjistit, zda vůbec a pokud ano, jak se uplatňují v přítomnosti. 2. Zkoumat vliv obřadů na duchovní život jednotlivce. 3. Poukázat, na základě získaných poznatků, na možný vývoj /směřování/ obřadů v budoucnosti, aby jejich vliv ve společnosti byl veskrze pozitivní.

Disertační práce Josefa Porsche vychází z řady informačních zdrojů. Je sice založena v převážné míře na výsledcích tříletého terénního výzkumu uskutečňovaného formou rozhovorů s respondenty i zúčastněného pozorování, ale rovněž na studiu obecné literatury /etnografické, etnologické, sociologické, psychologické aj./ a zejména pak na studiu archívních pramenů, literatury, periodik, elektronických zdrojů, instruktážních a propagačních materiálů regionální a lokální povahy /tiskovin Okresního kulturního střediska-OKS, Sboru pro občanské záležitosti-SOZ, Žďárských strojírén a sléváren-ŽĐASu aj./.

Disertační práce Mgr. Josefa Porsche je rozčleněna do sedmi obsahově vyvážených kapitol. Každá z nich by obstála i jako zcela samostatná studie, nicméně tvoří homogenní logicky provázaný celek.

Ústřední část práce tvoří čtyři kapitoly, z nichž první dvě „Svátek práce-1.máj“ /48-66/ a „Vítání občánků“ /67-78/ reprezentují oficiální /formální/ socialistickou obřadnost, k nimž jsou do kontrapozice postaveny další dvě kapitoly nazvané „Masopustní průvod“ /101-118/ a „Neoficiální obřadnictví – Midewiwin“ /119-131/ představující obřadnost neformální. Témata jednotlivých kapitol jsou autorem koncipována tak, aby zastupovala rozmanité typy obřadnosti, zároveň aby odpovídala jejímu tradičnímu členění /na výroční a rodinnou/ a rovněž umožňovala několikerou komparaci /např. oficiální socialistická x neoficiální socialistická, socialistická x tradiční/. Kapitolou „Vymezení etnografického terénu a použité metody“ /9-47/ uvozuje autor zkoumanou problematiku z hlediska výběru lokality /lokality/ a výzkumných postupů, kapitola „Obřadnost socialismu“ /132-151/ shrnuje, precizuje a následně zobecňuje poznatky získané z jednotlivých částí práce. Zcela zvláštní kapitolu pak tvoří „Obřadní místa“ /79-100/.

Za optimální terén pro výzkum socialistické obřadnosti zvolil autor město Žďár n. Sázavou a jeho bezprostřední okolí, tedy lokalitu, která prošla ve druhé polovině 20. století radikálním „přerodem“ /ze zemědělského městečka v průmyslové město/ se všemi z toho plynoucími

důsledky /vybudování Žďárských strojíren a sléváren-Žďasu – nová pracovní místa – masivní příliv obyvatelstva – mohutná bytová výstavba – „přestavba starého města“ – rivalita mezi starousedlíky a přistěhovalými aj./ Tedy nejen konflikt „starého“ a „nového“ odehrávající se na malém území v relativně krátkém časovém úseku, ale i dobře zjištělná konfrontace oficiálního a uskutečňovaného jednání učinily ze Žďáru, podle přesvědčení autora, velmi specifický, proto vhodný a reprezentativní terén pro výzkum socialistické obřadnosti.

Každý typ obřadnosti autor nejprve rámcově charakterizuje /vznik, vývoj a potřebu obřadu/, analyzuje formální znaky obřadu, jeho strukturu /sled úkonů/ a jeho funkce. Tyto objektivní stránky jevu /obřadu/ zjišťuje autor studiem pramenů, literatury, obrazových materiálů a zúčastněným pozorováním. Avšak subjektivita obřadu, intenzita vnímání a prožívání obřadů samotnými účastníky, přínos obřadu, ovlivnění nebo alespoň obohacení obřadem jsou pro autora poznatelné jen skrze subjektivní výpovědi účastníků.

Autor zjišťuje, že pocity a prožitky účastníků obřadů jsou velice variabilní, jejich postoje oscilují od entuziasmu přes loajalitu po odmítání.

Komparace typů a následná analýza jednotlivých prvků struktury obřadů přesvědčuje autora o analogii formálních stránek socialistických občanských obřadů s obřady křesťanskými /např. u rodinných obřadů/ a dochází k přesvědčení, že oproti obřadům minulých historických období /křesťanským/ vykazují ty socialistické ztrátu obsahu, duchovního přesahu.

Autor posléze jistou míru obsahu přiznává i obřadům, které jednak socialismus přejal a přizpůsobil svým potřebám /Svátek práce-1. máj/, jednak vytvořil /vítání občánků/, inspirovan již dříve existujícími obřady /přijímání nového člena do náboženského společenství či do obce/, nebo které zde existovaly po dlouhá staletí /masopust/ a jejichž existenci socialistický režim toleroval. Všechny tyto obřady vykazují takovou dávku životnosti, že v mnoha našich městech či obcích existují dodnes. Bezobsažnost by je dávno odsoudila k zániku.

Zcela specifický, obohacující duchovní náboj spatřuje autor ve společenství Midewiwin, zaměřený na výchovu dětí a mladých lidí prostřednictvím úcty k přírodě.

Potřeba obřadů, svátečních chvil vytrhujících jednotlivce z šedi každodennosti je nezpochybnitelná.

K dosažení stanovených cílů práce zvolil autor adekvátní metody zpracování. Prokázal dobrou orientaci v literatuře i při práci s respondenty. Autorovi se podařilo formulovat poznatky, k nimž dospěl analýzou literatury, pramenů i výsledků terénního šetření. Práci nechybí nápaditost jak při volbě samotného tématu, tak i způsobu zpracování. Pro další vědeckou práci je předkládaná práce nepochybně přínosem.

Práce má ale i drobné nedostatky: 1. nelze užívat pro 50. léta 20. století označení „Česká republika“ /např.str.22/, 2. poznámky nejsou číslovány průběžně /týká se celé práce/, jak je obvyklé, ale tak, že na každé stránce začínají poznámkou č.1. To je velmi neobvyklé. Na některých stránkách, např. 22, 40, 50, 76 je poznámka č.1 uvedena dokonce 2x.

Přes drobné výtky, spíše formálního rázu, považuji předkládanou disertaci za dobrou a doporučuji ji k obhajobě.

V Praze dne 20. 11. 2007

PhDr. Jaroslava Krupková, CSc.